

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών
Δημοσιεύματα 13

Διαφανής **ὕαλος**
για την αριστοκρατία της αρχαίας Μακεδονίας

Δέσποινα Ιγνατιάδου

Colourless glass for the élite in ancient Macedonia
Despina Ignatiadou

Θεσσαλονίκη • Thessaloniki 2013

Επιμέλεια έκδοσης:
Άννα Αρβανιτάκη

Διόρθωση κειμένου:
Άννα Αρβανιτάκη

ISBN 978-960-9726-02-3

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιήθηκε με χρηματοδότηση
του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων

© ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, 2013
Ροτόντα, πλατεία Αγ. Γεωργίου, 540 13 Θεσσαλονίκη
e-mail: aimths@culture.gr

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Παραγωγή

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ZHTH
www.ziti.gr

Πρόλογος του εκδότη

Η παρούσα μελέτη είναι καρπός πολυετούς επιστημονικής δουλειάς της συναδέλφου αρχαιολόγου Δέσποινας Ιγνατιάδου πάνω στο κύριο αντικείμενο ειδίκευσής της, την τεχνολογία και την τέχνη του αρχαίου γυαλιού στη Μακεδονία, σχετικά με την οποία η βιβλιογραφική της συμβολή σε επιστημονικά περιοδικά είναι ήδη αξιόλογη. Τα ευρήματα των τελευταίων δεκαετιών από τη Βόρεια Ελλάδα, τα οποία συγκεντρώνει και εξετάζει η εργασία αυτή, συμπληρώνουν σημαντικά κενά στη γνώση μας για την όψιμη κλασική-ελληνιστική υαλουργία στον ευρύτατο γεωγραφικό χώρο επιρροής της Μακεδονίας κατά την εποχή αυτή.

Το γυαλί και ειδικά το άχρωμο διαφανές γυαλί, υλικό με αξία ανώτερη από του χρυσού και του αργύρου κατά τον Πλίνιο, λόγω της υψηλής τεχνολογίας που απαιτεί η κατασκευή του και λόγω της απουσίας φυσικών μειονεκτημάτων, παραμένει από πολλές απόψεις άγνωστο ακόμη και για τους αρχαιολόγους, ενώ, σημαντικές είναι και οι ανακριβείς αρχαιολογικές αντιλήψεις σχετικά με το θέμα, τις οποίες αποσαφηνίζει η διατριβή αυτή.

Η μακεδονική υαλουργία, χάρις στα περίφημα ταφικά της ευρήματα, πέρα από ένα πλούσιο ποσοτικά σύνολο σημαντικών γυάλινων αντικειμένων παρουσιάζει και μια ευρύτατη ποικιλία κατηγοριών στην οποία αυτά ανήκουν. Επιτραπέζια αγγεία, υαλοενθέματα επίπλων και κυρίως

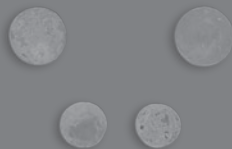
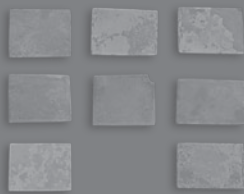
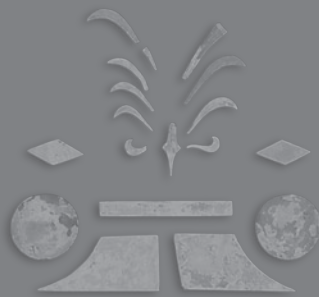
χρυσελεφάντινων κλινών και θρόνων, δαχτυλίδια, σφραγίδες, πεσσοί επιτραπέζιων παιχνιδιών, ακόμη και διακοσμητικά στοιχεία της περιφέρειας «χρυσελεφάντινης» ασπίδας του τάφου ΙΙ της Βεργίνας, ήταν κατασκευασμένα από άχρωμο γυαλί, αντικείμενα όλα πολυτελείας, προορισμένα για την ανώτερη τάξη του μακεδονικού βασιλείου, που είχε την οικονομική δυνατότητα να τα αποκτήσει για να απολαμβάνει τη λαμπρότητα και τη διαύγειά τους. Σημαντικό μέρος των ευρημάτων που μελετώνται εδώ ήδη κοσμούν τις προθήκες μουσείων, ευελπιστούμε ωστόσο, ότι η έκδοση αυτή θα συμβάλει στην ταύτιση και τη μελέτη πλήθους επιπλέον ευρημάτων που, λόγω της αποσπασματικής κατάστασης στην οποία βρέθηκαν, δεν έχουν αξιοποιηθεί επιστημονικά, και κατ' επέκταση στην ακριβέστερη προσέγγιση του φαινομένου της δημιουργίας και της διακίνησής τους.

Τα δεδομένα αυτά προδιαγράφουν την επιστημονική αξία της συγκεκριμένης έκδοσης, την οποία πραγματοποιεί το Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών στο πλαίσιο της εκδοτικής σειράς διδακτορικών διατριβών που έχει συμπεριλάβει στο έργο του, εκτιμώντας ότι πρόκειται για σημαντική βιβλιογραφική συμβολή, χρήσιμη σε πολλές επιμέρους ειδικότητες ερευνητών της αρχαιότητας και αξιοπρόσεκτη για την ενδιαφερόμενη επιστημονική κοινότητα.

*Για το Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών
και Θρακικών Σπουδών*

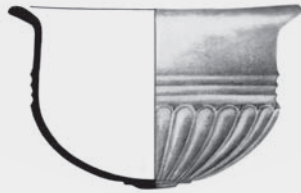
*Η διευθύντρια
Αγγελική Στρατή*

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΥΑΛΙΝΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

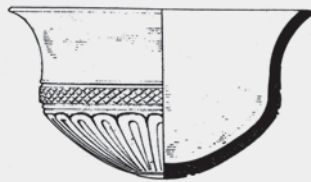

Αγγεία | Άωτοι σκύφοι

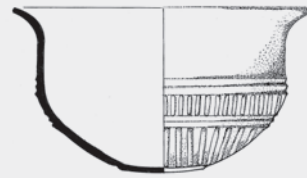
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

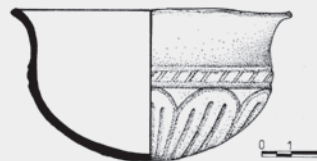
MS1 Αίνεια

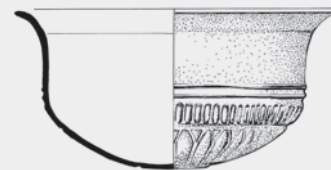
MS2 Βέροια

MS3 Καρίτσα

MS4 Αλυκές Κίτρους

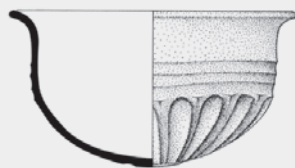

MS5 Μακρύγιαλος

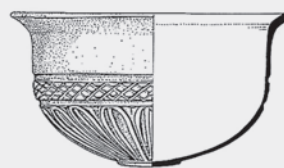

MS6 Ρεντίνα

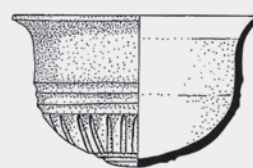
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

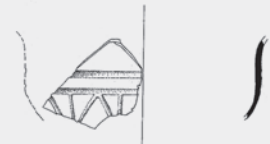
MS – Μακρύγιαλος
ερυθρός (συγκρίσιμος)

Ρόδος, οικ. Κουκουβάη

Ρόδος, οικ. Παρασσού

Ρόδος, οικ. Ρίκα

ΡΟΔΟΣ

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

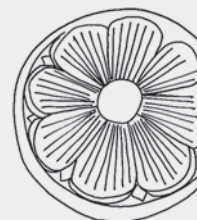
Μύλασα

Καύνος

Καύνος

Αμισός

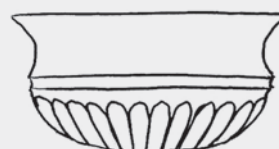
Γόρδιον

Τύρας

Napoli

Aslaia

Έφεσος

22. Γυάλινοι άωτοι σκύφοι.

Άωτοι σκύφοι

Στη Μακεδονία έχουν βρεθεί επτά γυάλινοι άωτοι σκύφοι (έξι άχρωμοι και ένας συγκρίσιμος ερυθρός) (εικ. 22). Ήταν κτερίσματα σε τάφους στην Αίνεια, τη Βέροια, την Καρίτσα, τις Αλυκές Κίτρους και το Μακρύγυαλο. Ένας ακόμη βρέθηκε στο κάστρο της Ρεντίνας.

Ως άωτος σκύφος ορίζεται το άωτο ημισφαιρικό αγγείο πόσης με εξωστρεφές χείλος, κατακόρυφα τοιχώματα και κυρτή έδραση, η οποία συνήθως διακοσμείται με ασπίδιο. Φέρει ανάγλυφη ή εγχάρακτη διακόσμηση. Διαφέρει από τον κάλυκα, ο οποίος σχηματίζει λαιμό, έστω και υποτυπώδη, και διαθέτει ομφαλό στην έδραση.

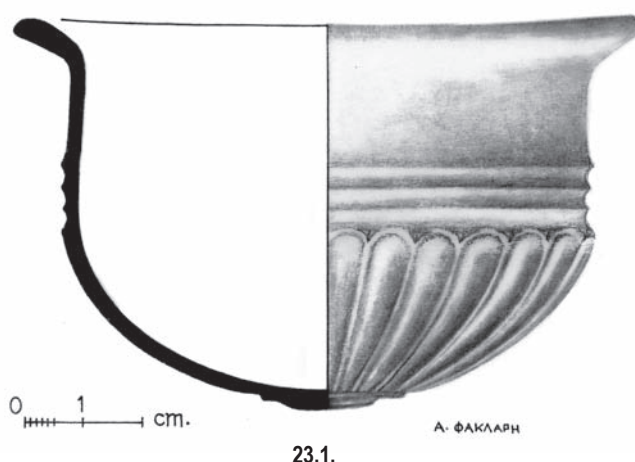
MS1 Άωτος σκύφος, ΜΘ 7551

Αίνεια, τύμβος Α, κιβωτιόσχημος τάφος ΙΙΙ, γυναικεία ταφή του 330-320 π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Άωτος σκύφος με τρεις γλυφές στο μέσο του ύψους και ανάγλυφα ιωνικά πέταλα στο κάτω μισό (εικ. 23.1-6, πίν. 1). Το αγγείο έχει διάμετρο χείλους 109-112 και ύψος 65 χιλ.¹³⁵ Είναι κατασκευασμένο από διαφανές άχρωμο γυαλί με ελαφρά πρασινωπή απόχρωση. Διατηρεί τη διαφάνειά του και σώζεται σε σχετικά καλή κατάσταση. Είναι συγκολλημένο από αρκετά θραύσματα, ενώ λείπουν και μικρά τμήματα. Δε φέρει συμπληρώσεις.

Έχει χείλος εξωστρεφές και απόληξη χείλους λοξότμητη. Κάτω από το χείλος, το τοίχωμα προχωρά κατακόρυφα προς τα κάτω. Τρεις οριζόντιες γλυφές διαμορφώνονται περιμετρικά 22 χιλ. κάτω από το χείλος. Η κύρια διακόσμηση από 32 ιωνικά πέταλα που φύονται από άσημο ασπίδιο στην έδραση αρχίζει 33 χιλ. κάτω από το χείλος. Το ασπίδιο έχει εξωτερική διάμετρο 23 χιλ. και εσωτερική 16 χιλ., είναι δηλαδή βαθμιδωτό και διαμορφώνεται με δύο ομόκεντρες κυκλικές και οριζόντιες βαθύνσεις στο πάχος του τοιχώματος του αγγείου. Οι γλυφές έχουν πλάτος 3-4 χιλ. ενώ τα πέταλα 2-3 στη γένεση και 7 χιλ. στο πλατύτερο σημείο τους. Η επιφάνεια των πετάλων είναι κοίλη. Ανάμεσα στα πέταλα διαμορφώνεται αβαθής ράβδωση πλάτους 1-2 χιλ. Στα μι-

135. Στην αρχική δημοσίευση, και σε ακόλουθες που αντλούν από αυτήν, αναγράφεται λανθασμένα το ύψος των 97 χιλ.

23.1.

κρά κενά που απομένουν ανάμεσα στις κυρτές άνω απολήξεις των πετάλων και την αμέσως πιο πάνω οριζόντια γλυφή διαμορφώνονται μικρά τριγωνικά εξάρματα με πυραμιδοειδή διαμόρφωση (τριπλή ακτινωτή νεύρωση και επικλινείς πλευρές) (εικ. 23.6)¹³⁶. Το αγγείο έχει πάχος στο χείλος 4 χιλ.

Η επιφάνεια του αγγείου είναι λεία και υποδηλώνει τη χρήση προπλάσματος από λείο υλικό, πιθανότατα κερί. Η εργασία στο πρόπλασμα είναι επιμελημένη, με προσοχή σε κάθε μικρή λεπτομέ-

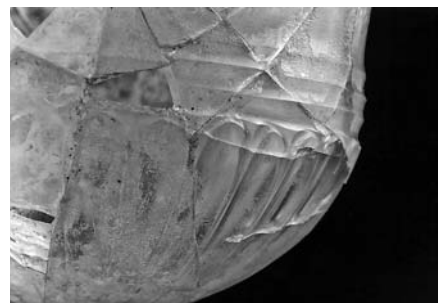
136. Στο αρχικό σχέδιο δε δηλώνονται τα πυραμιδοειδή εξάρματα που προστέθηκαν εδώ.

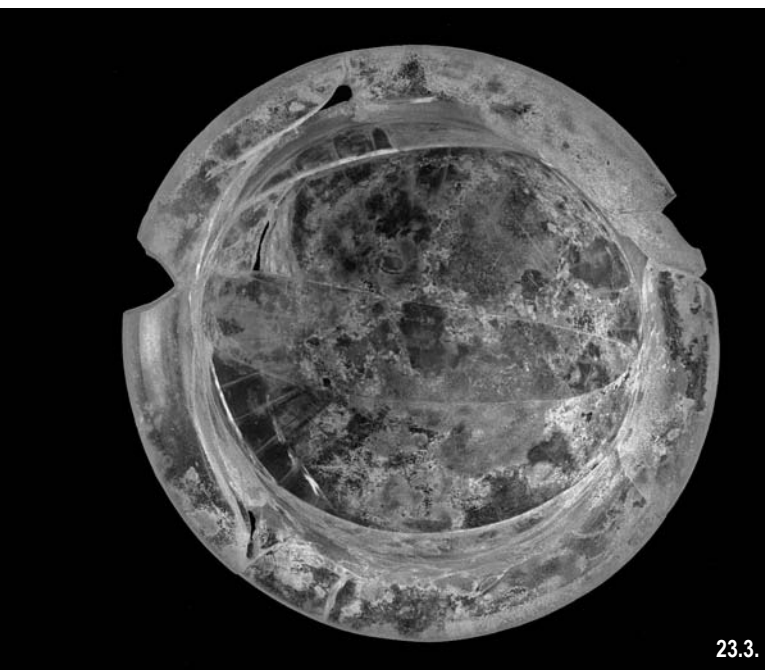
23.2.

23.5.

23.6.

23.3.

23.4.

ρεια. Ιδιαίτερα, οι ακμές των γλυφών παρουσιάζουν διαμόρφωση οξεία και με μικρές μόνο αποκλίσεις από την ευθεία. Το χείλος του αγγείου είναι κανονικό, χωρίς παραμορφώσεις. Τα πιο πάνω στοιχεία θα υποδήλωναν ως πιθανή τεχνική κατασκευής του αγγείου αυτή της κηρόχυσης. Ωστόσο, αμφιβολίες για το συμπέρασμα αυτό προκύπτουν από την ύπαρξη στο εσωτερικό μιας μικρής σειράς πεταλόσχημων ιχνών (εικ. 19), τα οποία θεωρείται ότι συνδέονται με την τεχνική της περιστροφικής εμπίεσης, αν και δε διαπιστώνονται περιστροφικές γραμμώσεις στο εσωτερικό¹³⁷. Συνεπώς, ως τεχνική κατασκευής συ-

μπεραίνεται η περιστροφική εμπίεση, ενώ η μήτρα που χρησιμοποιήθηκε δημιουργήθηκε από κέρινο πρόπλασμα.

Χρονολόγηση: Η ανασκαφέας χρονολόγησε τον τάφο γύρω στο 350-340 π.Χ. Η χρονολόγηση προέκυψε συγκριτικά προς τους άλλους τάφους του τύμβου, καθώς η στρωματογραφία έδειξε πως ο τάφος ΙΙΙ είναι ο παλαιότερος και ακολουθούν ο τάφος ΙΙ και ο τάφος Ι, όλοι μέσα στο γ' τέταρτο του 4ου αι. π.Χ. Νεότερη μελέτη χρονολογεί τον τάφο Ι μετά το 320 π.Χ., διαφοροποιώντας συνεπώς, κατά μία ή δύο δεκαετίες, και τη χρονολόγηση των άλλων τάφων.

137. Για τα πεταλόσχημα ίχνη (horse-shoe marks ή chatter marks ή Hufeisen Markierungen) βλ. Lindig στο Lierke 1999, 15-16, εικ.

22-24. Pilosi, Wypyski 2001. Επίσης εδώ, στο κεφάλαιο Υαλοτεχνολογία - Περιστροφική εμπίεση.

Έτσι, η νέα χρονολόγηση του τάφου ΙΙΙ ορίζεται γύρω στο 330-320 π.Χ.¹³⁸. Σε κάθε περίπτωση η κατασκευή του αγγείου χρονολογείται τουλάχιστον στα μέσα του 4ου αι. π.Χ., πιθανόν και λίγο νωρίτερα.

138. Τουράτσογλου 1998, 246-247.

Βοκοτοπούλου 1990, 61-62, σχ. 28, πίν. 35β. Stern 1999, 31-32. Ignatiadou 2002a, εικ. 2. *Γυάλινος Κόσμος* 2010, αρ. κατ. 327 (Δ. Ιγνατιάδου). *Macédoine* 2011, αρ. κατ. 196/13 (D. Ignatiadou).

MS2 Άωτος σκύφος, Π 2201

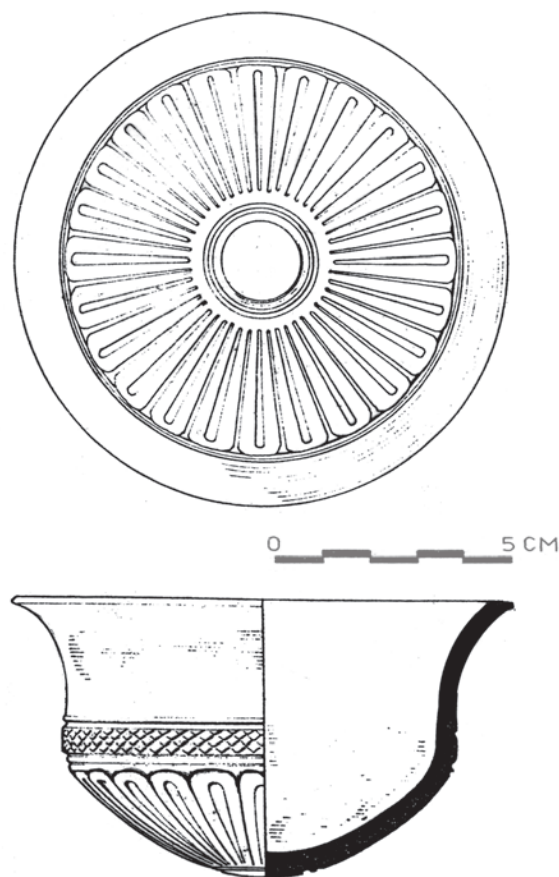
Βέροια, διαπλάτυση οδού Σιδηροδρομικού Σταθμού, κιβωπιόσχημος τάφος 12
Ανδρική ταφή του τέλους του 4ου – αρχών 3ου αι. π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Βέροιας

Άωτος σκύφος με ανάγλυφη δικτυωτή ταινία, πλαισιωμένη από τρεις γλυφές στο μέσο του ύψους και δωρικά πέταλα στο κάτω μισό (εικ. 24.1-4, πίν. 2)¹³⁹. Το αγγείο έχει διάμετρο χείλους 103 και ύψος 59 χιλ. Είναι κατασκευασμένο από διαφανές άχρωμο γυαλί με πρασινωπή απόχρωση. Διατηρεί τη διαφάνειά του. Σώζεται σχεδόν το μισό σε δύο μεγάλα τμήματα και το υπόλοιπο σε θραύσματα. Συμπληρωμένο με γύψο τοπικά. Στο μεγαλύτερο μέρος της εσωτερικής και εξωτερικής επιφάνειας φέρει πυριτικό ίζημα. Κατά τόπους παρατηρούνται οργώματα. Η κακή κατάσταση διατήρησης του αγγείου πιθανόν υποδεικνύει τη έκθεσή του στην πυρά.

Έχει χείλος εξωστρεφές, η απόληξη του οποίου δε σώζεται. Κάτω από το χείλος, το τοίχωμα είναι ελαφρά κοίλο. Γλυφή πλάτους 3 χιλ. διαμορφώνεται περιμετρικά 23 χιλ. κάτω από το χείλος ενώ από κάτω ανάγλυφη δικτυωτή ταινία πλάτους 5 χιλ. και άλλες δύο γλυφές, όμοιες με την επάνω. Η κύρια διακόσμηση συνίσταται σε 24 (;) δωρικά πέταλα που φύονται από άσημο ασπίδιο στην έδραση. Το ασπίδιο έχει εξωτερική διάμετρο 24 χιλ. και εσωτερική 18 χιλ., είναι δηλαδή βαθμιδωτό και διαμορφώνεται με δύο ομόκεντρες κυκλικές και οριζόντιες βαθύνσεις στο πάχος του τοιχώματος του αγγείου. Τα πέταλα έχουν πλάτος 4 χιλ. στην αρχή και 8 χιλ. στο πλατύτερο σημείο τους. Στα μικρά κενά που απομένουν ανάμεσα στις κυρτές άνω απολήξεις των πετάλων και την αμέσως ανωτέρω οριζόντια γλυφή διαμορ-

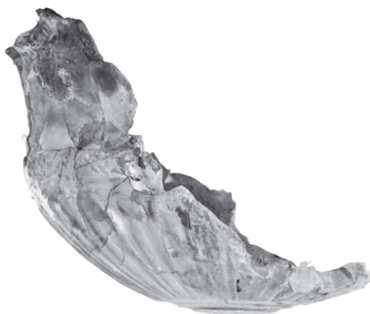
φώνονται μικρά τριγωνικά εξάρματα με ελαφρά πυραμιδοειδή διαμόρφωση (τριπλή ακτινωτή νεύρωση και επικλινείς πλευρές). Το αγγείο έχει πάχος στο σώμα 4-5 χιλ. και κοντά στο χείλος 6 χιλ.

Η επιφάνεια του αγγείου είναι καλή και η εργασία ιδιαίτερα επιμελημένη. Τόσο τα πέταλα, όσο και η

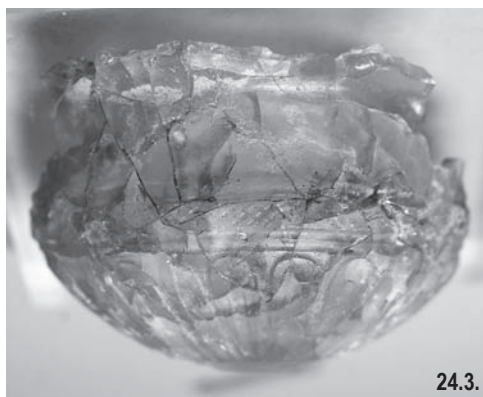

24.1.

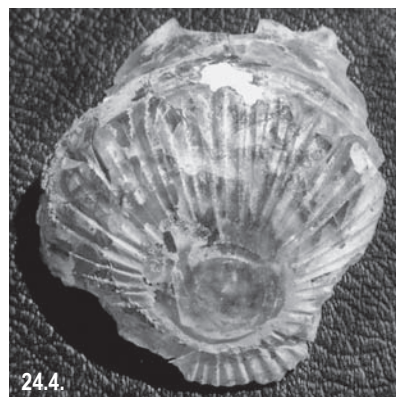
139. Το σχέδιο της δημοσίευσης παρουσιάζεται εδώ διορθωμένο από εμένα, ως προς την καμπυλότητα του τοιχώματος και τις άνω απολήξεις των πετάλων. Ο αριθμός των πετάλων υπολογίστηκε με βάση το σχέδιο.

24.2.

24.3.

24.4.

δικτυωτή ταινία παρουσιάζουν εξαιρετική απόδοση του αναγλύφου. Οι γλυφές, όμως, είναι σε ορισμένα σημεία καμπύλες και ανισοπαχείς. Λόγω της κατάστασης διατήρησης του αγγείου δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθούν περιστροφικές γραμμώσεις ή πεταλόσχημα ίχνη. Πιθανή τεχνική κατασκευής του αγγείου είναι αυτή της κηρόχυσης.

Χρονολόγηση: Η ταφή χρονολογείται στο τέλος του 4ου - αρχές 3ου αι. π.Χ. Η ποιότητα όμως κατασκευής του αγγείου και το σχήμα του μαρτυρούν πως το αγγείο είναι αρκετά παλαιότερο. Πιθανόν κατασκευάστηκε γύρω στα μέσα του 4ου αι. π.Χ.

Τουράτσογλου 1983, 641-643, σχ. 5. *Γυάλινος Κόσμος* 2010, αρ. κατ. 50 (Δ. Ιγνατιάδου).

MS3 Άωτος σκύφος, ΜΔ 2110

Καρίτσα, μακεδονικός τάφος Δίου ΙΙ, γυναικεία ταφή του τέλους 3ου – αρχών 2ου αι. π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Δίου

Άωτος σκύφος με ταινία με κατακόρυφες ραβδώσεις, πλαισιωμένες από τέσσερις γλυφές, στο μέσο του ύψους και ακτινωτή-ραβδωτή διακόσμηση στο κάτω μισό (εικ. 25.1-5, πίν. 3)¹⁴⁰. Το αγγείο έχει διάμετρο χείλους 110 και ύψος 63 χιλ. Είναι κατασκευασμένο από διαφανές άχρωμο γυαλί με πρασινωπή απόχρωση. Διατηρεί τη διαφάνειά του και σώζεται σε καλή κατάσταση. Είναι συγκολλημένο από μέγιστα θραύσματα, ενώ λείπουν μικρά τμήματα του χείλους.

Έχει χείλος εξωστρεφές και απόληξη χείλους λοξότμητη. Πάχος χείλους 2 χιλ. Κάτω από το χείλος το τοίχωμα προχωρά κατακόρυφα προς τα κάτω. Δύο οριζόντιες γλυφές διαμορφώνονται περιμετρικά 27 χιλ. κάτω από το χείλος. Πιο κάτω διαμορφώνεται περιμετρικά ταινία, ύψους 7 χιλ. με 63 κατακόρυφες

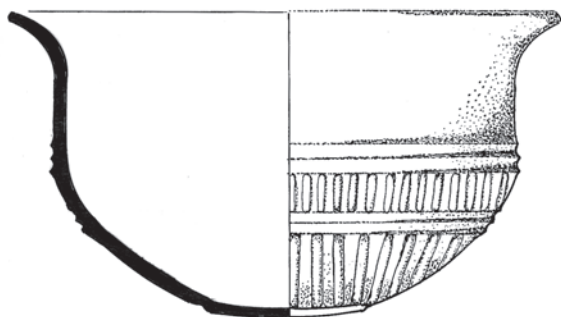
ραβδώσεις. Χαμηλότερα δύο ακόμη γλυφές και ακολουθεί η κύρια διακόσμηση από 36 ακτινωτές ραβδώσεις που φύονται από άσημο ασπίδιο στην έδραση. Οι γλυφές και οι ραβδώσεις έχουν πλάτος 2 χιλ. Το ασπίδιο έχει εξωτερική διάμετρο 40 χιλ. και εσωτερική 34 χιλ. είναι δηλαδή βαθμιδωτό και διαμορφώνεται με δύο ομόκεντρες κυκλικές και οριζόντιες βαθύνσεις στο πάχος του τοιχώματος του αγγείου. Το αγγείο έχει μέσο πάχος τοιχωμάτων 3 χιλ.

Πιθανή τεχνική κατασκευής του αγγείου αυτή της εμπίεσης με χάραξη του διακοσμητικού σχεδίου πάνω στο κέρινο πρόπλασμα ή απευθείας στο αγγείο.

Χρονολόγηση: Ο τάφος χρονολογείται στο τέλος του 3ου αι. π.Χ. αλλά το αγγείο είναι αρκετά παλαιότερο, πιθανόν του τελευταίου τρίτου του 4ου αι. π.Χ.

Μακαρόνας 1955, 156, πίν. 51β. Weinberg 1961, 383, πίν. 92a. Weinberg 1962, 48-49, εικ. 6. Παντερμαλής 1984, 11. Παντερμαλής 1999, 265-266. von Saldern 2004, πίν. 124.

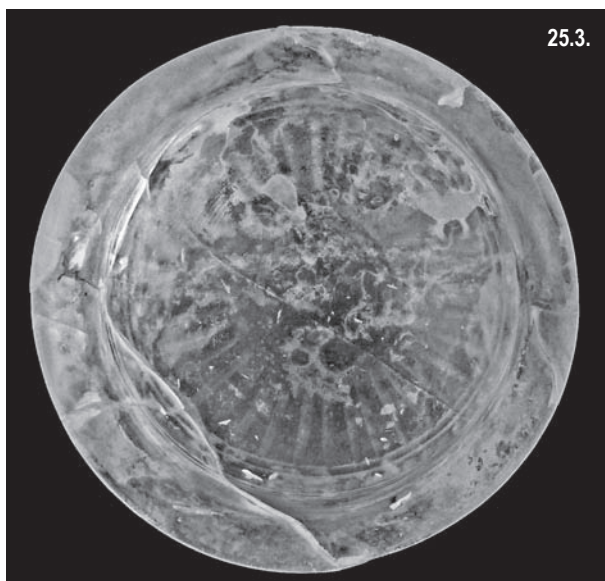
140. Το αγγείο ήταν παλαιότερα καταγεγραμμένο στο ευρετήριο του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης με τον αριθμό ΜΘ 5495.

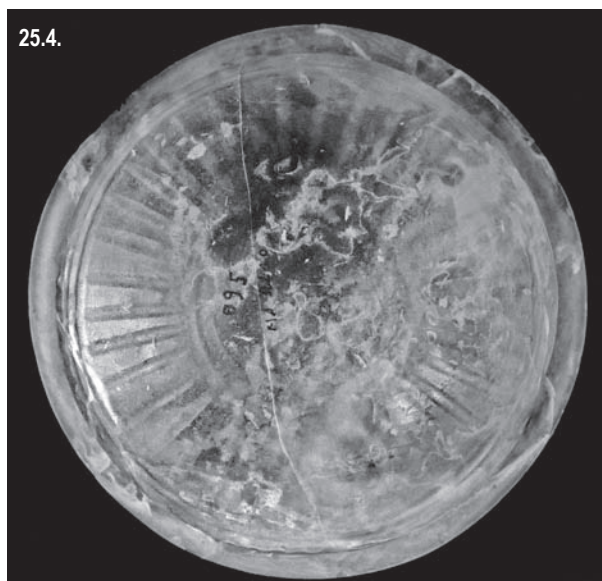
25.1.

25.2.

25.3.

25.4.

25.5.

MS 4 Άωτος σκύφος Πυ 10804

Αλυκές Κίτρους, αγρός Χρυσοχοΐδη, κιβωτιόσχημος τάφος 49, γυναικεία ταφή του 350-325 π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Άωτος σκύφος με δύο γλυφές και σχοινίο στο μέσο του ύψους και πέταλα λευκού λωτού στο κάτω μισό (εικ. 26.1-3, πίν. 4)¹⁴¹. Το αγγείο έχει διάμετρο χείλους 98 και ύψος 53 χιλ. Είναι κατασκευασμένο από διαφανές άχρωμο γυαλί. Η επιφάνειά του παρουσιάζει γαλακτώδη διάβρωση και καστανές επικαθήσεις. Σώζεται σε μέτρια κατάσταση. Είναι συγκολλημένο από πάρα πολλά θραύσματα (με αποτέλεσμα να μην είναι πια διαφανές), ενώ λείπουν μικρά τμήματα του σώματος.

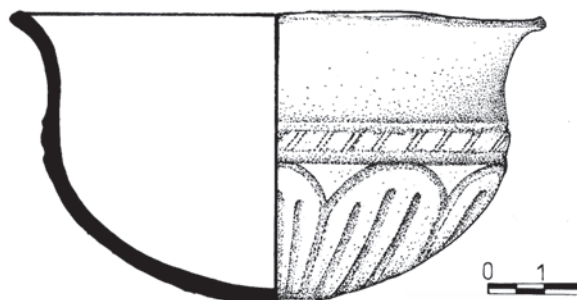
Έχει χείλος εξωστρεφές και απόληξη χείλους λοξότμητη. Κάτω από το χείλος, το τοίχωμα είναι ανεπαίσθητα κοίλο. Δύο οριζόντιες γλυφές, οι οποίες απέχουν μεταξύ τους 4-5 χιλ., διαμορφώνονται περιμετρικά 19-20 χιλ. κάτω από το χείλος. Η ταινία που σχηματίζεται ανάμεσά τους, διαμορφώνεται σε σχοινίο με σειρά πλάγιων εγχαράξεων, οι οποίες αποδίδουν τη συστροφή πραγματικού σχοινιού, ή κορδονιού. Η κύρια διακόσμηση του αγγείου από επτά πέταλα λευκού λωτού, τα οποία φύονται από άσχημο ασπίδιο στην έδραση, αρχίζει 27-29 χιλ. κάτω

από το χείλος. Κάθε φύλλο έχει τρεις αυλακώσεις μεγίστου πλάτους 2 χιλ. Οι γλυφές είναι ακανόνιστες και έχουν πλάτος 2 χιλ. Το απλό ασπίδιο έχει διάμετρο 30 χιλ. και διαμορφώνεται με κυκλική εγχάραξη, όπως και οι νευρώσεις. Τα πέταλα έχουν πλάτος 13 στην αρχή και 28 χιλ. στο πλατύτερο σημείο τους. Το περίγραμμά τους δημιουργείται από αβαθή εγχάραξη πλάτους 2 χιλ. Στα κενά που απομένουν ανάμεσα στις άνω απολήξεις των πετάλων η επιφάνεια είναι επίπεδη. Το αγγείο έχει πάχος στο χείλος 3 χιλ.

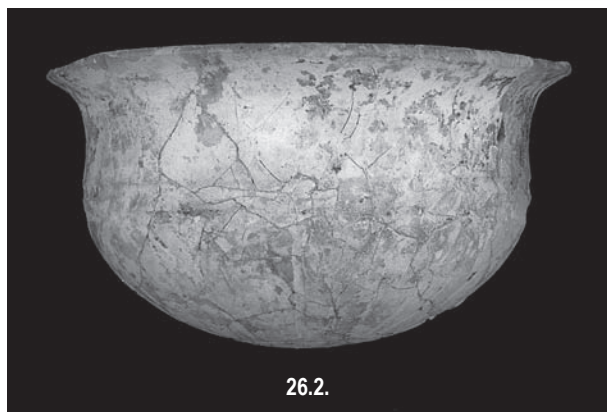
Η εγχάραξη όλων των στοιχείων της διακόσμησης (των γλυφών, του περιγράμματος και των νευρώσεων των πετάλων, του περιγράμματος του ασπιδίου) είναι ρηχή και αμελής. Το χείλος του αγγείου είναι ακανόνιστο, σχεδόν κυματιστό. Η επιφάνεια είναι ιδιαίτερα διαβρωμένη στις κοιλότητες όλων των εγχαράξεων. Αν και δε διαπιστώνονται περιστροφικές γραμμώσεις, τα ανωτέρω στοιχεία υποδηλώνουν ως πιθανή τεχνική κατασκευής του αγγείου αυτή της περιστροφικής εμπίεσης σε συνδυασμό με περιστροφική κάμψη.

Χρονολόγηση: Το αγγείο βρέθηκε σε ταφή του 350-325 π.Χ. και στο ίδιο τέταρτο του αιώνα πρέπει να τοποθετηθεί και η κατασκευή του, ίσως στα 340-320 π.Χ. Μπέσιος 2001, 373. Γυάλινος Κόσμος 2010, αρ. κατ. 76 (Δ. Ιγνατιάδου).

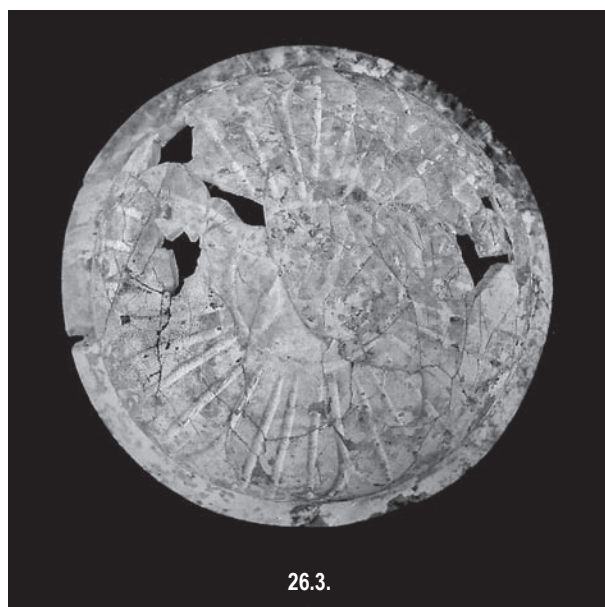
141. Η συντήρηση του αγγείου έγινε από το Χ. Καρανίκα.

26.1.

26.2.

26.3.

Κοτύλη

Μία μόνο κοτύλη έχει βρεθεί στη Μακεδονία. Ήταν κτέρισμα σε τάφο στην Ξηροκρήνη Θεσσαλονίκης.

ΜΚ 1 Κοτύλη

Θεσσαλονίκη, Ξηροκρήνη, οδοί Καπάτου-Ιβανώφ-Γαλανάκη (66ο Δημοτικό Σχολείο), λακκοειδής τάφος 12 Γυναικεία ταφή των αρχών 3ου αι. π.Χ.
ΙΣΤ' ΕΠΚΑ

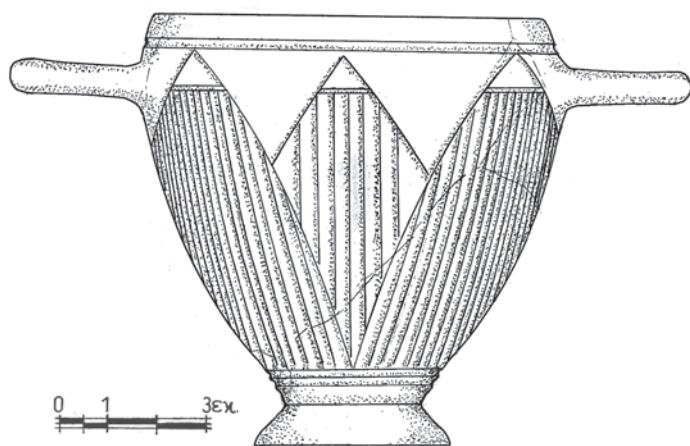
Κοτύλη με βαθύ κωνικό σώμα, δύο οριζόντιες πεταλόσχημες λαβές και βάση-εχίνο (εικ. 50.1-5, πίν. 8)²⁰⁴. Το αγγείο έχει ύψος 87 χιλ., διάμετρο χείλους 79 χιλ. στον άξονα των λαβών και 82 χιλ. στον εγκάρσιο άξονα. Το πλάτος του μαζί με τις λαβές είναι 140 χιλ., η διάμετρος της βάσης είναι 39 χιλ. Οι λαβές έχουν μήκος 25 χιλ. και πλάτος 28 χιλ. Είναι κατασκευασμένο από διαφανές άχρωμο γυαλί με ελαφρά πρασινωπή απόχρωση. Σώζεται σε καλή κατάσταση. Η επιφάνεια φέρει γαλακτώδη διάβρωση. Είναι συγκολλημένο από αρκετά θραύσματα, ενώ

λείπουν τμήματα του σώματος και της μίας λαβής. Φέρει συμπλήρωση σε τμήμα της μίας λαβής.

Έχει χείλος κατακόρυφο, αλλά με κλίση προς τα μέσα. Οριζόντια γλυφή υπάρχει 5 χιλ. κάτω από το χείλος. Αμέσως πιο κάτω αρχίζει η κύρια διακόσμηση από οκτώ πέταλα λευκού λωτού, τέσσερα εμπρός και τέσσερα πίσω και μεταξύ των εμπρός. Τα πέταλα είναι αιχμηρά επάνω και ραβδωτά, αλλά η ράβδωση σταματά σε οριζόντια γραμμή λίγο κάτω από την αιχμηρή απόληξή τους. Τα εμπρός πέταλα είναι πιο πλατιά και φέρουν ένδεκα ή δώδεκα αυλακώσεις, ενώ τα πίσω είναι πιο στενά και φέρουν επτά αυλακώσεις. Φύονται από δύο οριζόντιες γλυφές στο κάτω μέρος του σώματος, πάνω από τη βάση. Η βάση είναι ακόσμητη και η έδρασή της σχηματίζει δακτύλιο πλάτους 7-8 χιλ., με έκκεντρη εσωτερική κοιλότητα. Οι δύο λαβές είναι εντελώς οριζόντιες αλλά η μία είναι τοποθετημένη λίγο πιο ψηλά από την άλλη και σε απόκλιση από τον άξονα του αγγείου. Έχουν κυκλική διατομή ιδιαίτερα στην πρόσφυσή τους, που είναι ορατή από το εσωτερικό του αγγείου, αλλά στο κάτω μέρος τους έχουν επίπεδο τμήμα που περιτρέχει το εσωτερικό του πετάλου. Η γλυφή του χείλους έχει πλάτος 1 χιλ. ενώ οι κάτω 1,5 χιλ. Το αγγείο έχει πάχος στο χείλος 1 χιλ. και στο σώμα 4 χιλ.

Η επιφάνεια του αγγείου είναι άριστη και η εργασία ιδιαίτερα επιμελημένη. Το ανάγλυφο των

204. Το αγγείο βρέθηκε το 2004 και φυλάσσεται στη ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Συντηρήθηκε από τον Α. Θάνο.

50.1.

πετάλων είναι ρηχό, αλλά έχει εξαιρετική απόδοση. Οι γλυφές, όμως, δεν είναι ευθύγραμμες αλλά κατά σημεία κυματιστές. Υπάρχουν πολλές σφαιρικές φυσαλίδες. Δε διαπιστώνονται περιστροφικές γραμμώσεις ή πεταλόσχημα ίχνη. Πιθανή τεχνική κατασκευής του αγγείου αυτή της εμπίεσης με τη χρήση κέρινου προπλάσματος.

Χρονολόγηση: Η ταφή χρονολογείται στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. περιέχει όμως πολύτιμα αντικείμενα του γ' τετάρτου του 4ου αι. π.Χ. Η ποιότητα κατασκευής και το σχήμα του αγγείου μαρτυρούν πως κατασκευάστηκε πιθανότατα γύρω στα μέσα του 4ου αι. π.Χ.

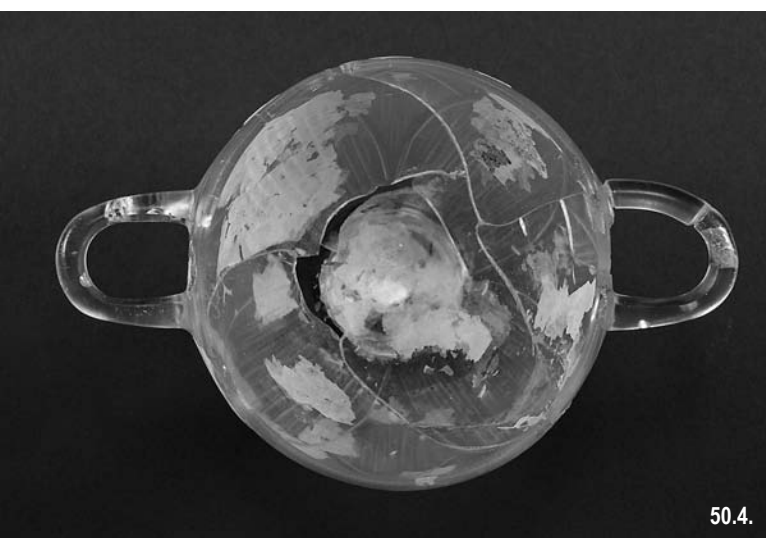
Ignatiadou, Lambrothanassi 2013.

50.2.

50.3.

50.4.

50.5.

Το αγγείο είναι μοναδικό στην ιστορία της υαλουργίας του άχρωμου γυαλιού. Σώζονται, όμως, μεταλλινες²⁰⁵ και πήλινες κοτύλες (εικ. 49).

Στη Μακεδονία υπάρχει μία συγκρίσιμη αργυρή κοτύλη. Έχει βρεθεί στον τάφο 1 του αγρού 279, στο Μακρύγιαλο, τον ίδιο τάφο στον οποίο βρέθηκε ο γυάλινος κάλυκας MC 4. Η ταφή χρονολογήθηκε στο 325-300 π.Χ. Η αργυρή κοτύλη έχει το ίδιο σχήμα σώματος με τη γυάλινη αλλά λίγο διαφορετική βάση. Οι λαβές και των δύο αγγείων είναι πεταλόσχημες, αλλά στην αργυρή κοτύλη έχουν κλίση προς τα πάνω. Η διακόσμηση των αγγείων είναι εντελώς διαφορετική. Το αργυρό εύρημα κοσμεύεται με εγχάρακτο και επίχρυσο στεφάνι με κλάδους, φύλλα και καρπούς δάφνης. Στη μία όψη του αγγείου, αλλά έκκεντρα, συμπλέκονται οι απολήξεις των κλάδων, ενώ η αρχή τους, που θα βρισκόταν στην πίσω όψη,

δε σώζεται, καθώς το αγγείο είναι εκεί κατεστραμμένο²⁰⁶. Είναι αρχαιότερη από την μπρούντζινη κοτύλη, με παρόμοια βάση αλλά βαθύτερο σώμα και οριζόντιες λαβές, από την Αιανή. Η κοτύλη της Αιανής βρέθηκε σε τάφο στη θέση Γιαννούκα Βρύση, στα δυτικά της αρχαίας πόλης. Η ταφή χρονολογήθηκε στο τέλος του 4ου αι. π.Χ., ενώ η κοτύλη, και μία μπρούντζινη κύλικα που βρέθηκε μαζί, στο γ' τέταρτο του 4ου αι. π.Χ.²⁰⁷. Με τα διαθέσιμα δεδομένα εκτιμούμε πως το γυάλινο εύρημα είναι περίπου σύγχρονο του αργυρού, και πως χρονολογούνται και τα δύο στα μέσα του 4ου αι. π.Χ.²⁰⁸, ενώ η μπρούντζινη κοτύλη της Αιανής ακολουθεί χρονολογικά. Επιπλέον, από την κεντρική Μακεδονία σώζονται και δύο πήλινες κοτύλες που χρονολογούνται γύρω στο 320 π.Χ., μία επίχρυση από τον τάφο III της Αίνειας²⁰⁹ και μία μελαμβαφής από τον τάφο Γ του Σέδες²¹⁰.

Διακόσμηση

Η διακόσμηση του αγγείου με τα πέταλα του λευκού λωτού είναι συγκρίσιμη με αυτή σε μια σειρά άλλων γυάλινων αγγείων (εικ. 121): στον άωτο σκύφο MS 4 των Αλυκών Κίτρους (εικ. 121.1), σε άωτο σκύφο από τα Μύλασα (εικ. 121.2), σε άωτο σκύφο-φιάλη και ημίτομο σκύφο από την Αμισό (εικ. 120.3-4), σε ημίτομο σκύφο στο Βρετανικό Μουσείο (ίσως από την Κύπρο) (εικ. 121.5), σε ένα βαβυλωνιακό κάλυκα (Nirpur) (εικ. 121.6), καθώς και σε έναν κάλυκα της Συλλογής Wolf (εικ. 121.7). Στο ελληνικό και στα μικρασιατικά ευρήματα (που προέρχονται από ταφές, ενδεχομένως, οικογενειών μακεδονικής καταγωγής) τα πέταλα εικονίζονται σε μία σειρά. Στο βαβυλωνιακό εύρημα και σε αυτό της Συλλογής Wolf, τα πέταλα εικονίζονται σε τρεις σειρές. Η διακόσμηση του αγγείου της Θεσσαλονίκης είναι κυρίως συγκρίσιμη με αυτή στον ημίτομο σκύφο του Βρετανικού Μουσείου, όπου τα πέταλα εικονίζονται σε δύο σειρές, με την πίσω ορατή εν μέρει, και μόνη διαφορά ότι εκεί τα πέταλα έχουν κυρτή και όχι αιχμηρή απόληξη.

Η ύπαρξη λαβών και βάσης υποδεικνύει ιδιαίτερα απαιτητική μέθοδο κατασκευής του αγγείου, η οποία πιθανότατα είναι η εμπειση με τη χρήση κέρινου προπλάσματος. Ενδείξεις για την εφαρμογή της τεχνικής αποτελούν οι μη ευθύγραμμες γλυφές και η έκκεντρη τοποθέτηση λαβών και βάσης. Είναι συνεπώς εμφανές πως η εργασία έγινε εν θερμώ και δεν παρείχε τη δυνατότητα ελέγχου ή ακρίβειας. Η χρήση κέρινου προπλάσματος τεκμαίρεται από την καλή ποιότητα του αναγλύφου. Επιπλέον, στο γυάλι υπάρχουν πολλές σφαιρικές φυσαλίδες, και στην περιοχή των αυλακώσεων, καμία από τις οποίες όμως δεν έχει κοπεί από το εργαλείο χάραξης της γλυφής, γεγονός που σημαίνει πως οι γλυφές υπήρχαν στο κέρινο πρόπλασμα του αγγείου και δε χαράχθηκαν μετά.

206. Μπέσιος 2010, 201.

207. Καραμήτρου-Μεντεσίδη 2008, εικ. 236.

208. Για υστερότερη χρονολόγηση, στο 330-320 π.Χ., βλ. Ζυμή 2011, αρ. κατ. 64.

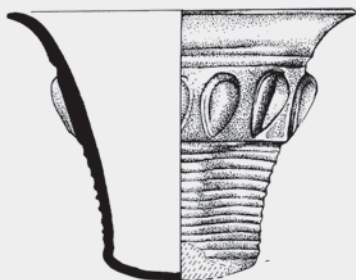
209. ΜΘ 7550. Βοκοτοπούλου 1990, 55, σχ. 22, πίν. 33 α. Δρούγου 2000β, 307-308, εικ. 2.

210. ΜΘ 3732. Κοτζιάς 1937, 892. Macédoine 2011, αρ. κατ. 237/2 (Α. Κουκουνού).

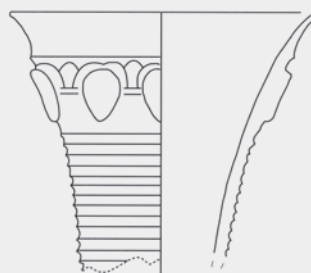
205. Για μπρούντζινες κοτύλες βλ. Sideris 2002, ιδ. 171-172, εικ. 16. Για ένα συνολικό σχολιασμό βλ. επίσης Ignatiadou, Lambrothanassi 2013, ιδ. εικ. 4.

Αγγεία | Ποτήρια

ΓΥΑΛΙΝΑ ΠΟΤΗΡΙΑ ΜΕ ΑΜΥΓΔΑΛΑ

MB 1 Δερβένι

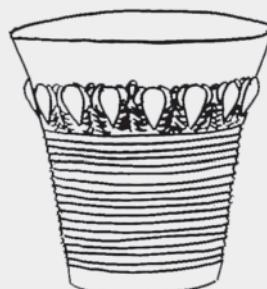

Γόρδιον

ΑΡΓΥΡΑ ΠΟΤΗΡΙΑ ΜΕ ΑΜΥΓΔΑΛΑ

Εμπόριο αρχαιοτήτων

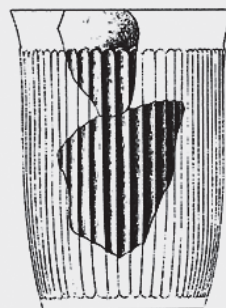
Ashmolean Museum (Erzerum?)

51.1. Γυάλινα και αργυρά ποτήρια με αμύγδαλα.

ΓΥΑΛΙΝΑ ΠΟΤΗΡΙΑ ΜΕ ΠΕΤΑΛΑ

MB 2 Πέλλα

Περσέπολη

51.2. Γυάλινα ποτήρια με πέταλα.

Ποτήρια

Στη Μακεδονία έχουν βρεθεί δύο ποτήρια. Ένα ποτήριο με αμύγδαλα έχει βρεθεί στον τάφο Β του Δερβενίου, ενώ ένα αποσπασματικό ποτήριο με πέταλα βρέθηκε σε κιβωτιόσχημο τάφο στην Πέλλα (εικ. 51).

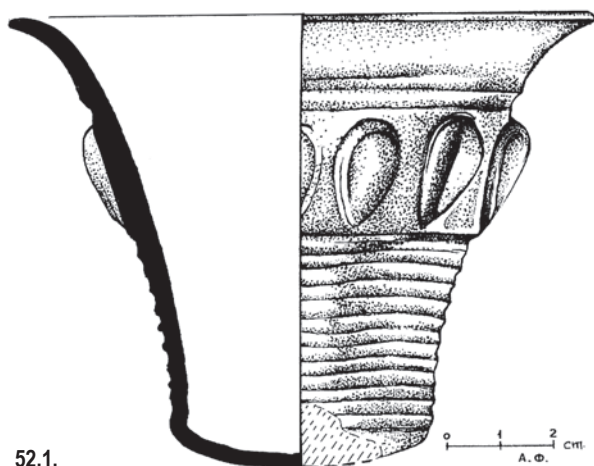
Ποτήριο με αμύγδαλα

MB 1 Ποτήριο, B 45

Δερβένι, τάφος Β, ανδρική ταφή του 320-300 π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Ποτήριο σε σχήμα καλάθου. Φέρει μία γλυφή και ζώνη με αμύγδαλα στο πάνω μέρος και γλυφές στο κάτω (εικ. 52.1-8, πίν. 9)²¹¹. Έχει διάμετρο χείλους 111 χιλ. και ύψος 87 χιλ. Το αγγείο είναι κατασκευασμένο από διαφανές άχρωμο γυαλί με πρασινωπή απόχρωση. Διατηρεί τη διαφάνειά του. Η διατήρηση του αγγείου είναι καλή. Είναι συγκολλημένο από μεγάλα θραύσματα. Συμπληρωμένα με ρητίνη είναι

211. Το αγγείο εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης ήδη από την εποχή της εύρεσής του και τα εγκαίνια του κτηρίου, το 1963. Η συντήρησή του έγινε πιθανόν από το Δ. Μαθιό.

μικρά τμήματα του χείλους, τμήμα των τοιχωμάτων στο ύψος των γλυφών, καθώς και το μεγαλύτερο τμήμα της έδρασης.

Έχει χείλος εξωστρεφές και απόληξη χείλους λοξότμητη. Το πάχος του τοιχώματος αρχίζει από 2 χιλ. στο χείλος και αυξάνεται προς τα κάτω. Μία γλυφή πλάτους 2 χιλ. υπάρχει 15 χιλ. κάτω από το χείλος. Από κάτω διαμορφώνεται ζώνη με δώδεκα αμύγδαλα. Ανάμεσά τους συναντάται το μέγιστο πάχος, 5 χιλ., των τοιχωμάτων. Τα αμύγδαλα έχουν ύψος 23-25 χιλ., πλάτος 12-14 χιλ. και εξέχουν από το σώμα του αγγείου μέχρι 6 χιλ. Η απόσταση μεταξύ τους ποικίλλει από 5 ως 9 χιλ. Ποικίλλει, επίσης, η σε ύψος τοποθέτησή τους, με διαφορά που φθάνει τα 4 χιλ. Το κάτω μισό του αγγείου κοσμεύεται με δεκατρείς γλυφές πλάτους 2-4 χιλ. Δεν είναι απόλυτα οριζόντιες και δεν έχουν ούτε το ίδιο πλάτος ούτε το ίδιο βάθος. Οι χαμηλότερες είναι κάπως πιο ευθύγραμμες και οι αποκλίσεις είναι πιο έντονες όσο προχωρούν προς τα πάνω. Η έδραση του αγγείου είναι ελαφρά κυρτή, με πάχος 3 χιλ. Πριν μερικά χρόνια εντοπίστηκε ένα τμήμα της έδρασης²¹². Στο εσωτερικό του πυθμένα είναι ορατά ασύμμετρα ίχνη προς διάφορες κατευθύνσεις.

212. Το θραύσμα εντοπίστηκε ανάμεσα στα θραύσματα του γυάλινου ημίτομου σκύφου Α 33 (MHS 3), από τον τάφο Α στο Δερβένι. Δεν έχει ακόμη αντικαταστήσει τη συμπλήρωση, αλλά δε διαφέρει από εκείνη αισθητά, ούτε σε πάχος ούτε σε καμπυλότητα.

52.2.

52.3.

52.4.

52.5.

52.6.

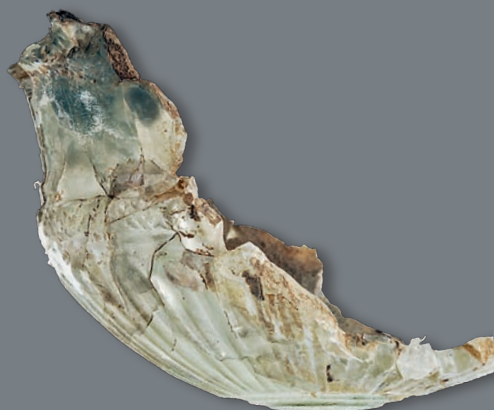

52.7.

Πίνακες

1. MS 1.
Άωτος σκύφος, Αίνεια.
Handleless skyphos, Aenea.

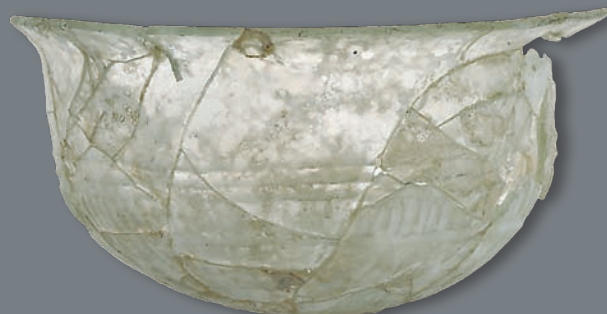
2. MS 2.
Άωτος σκύφος, Βέροια.
Handleless skyphos, Veroia.

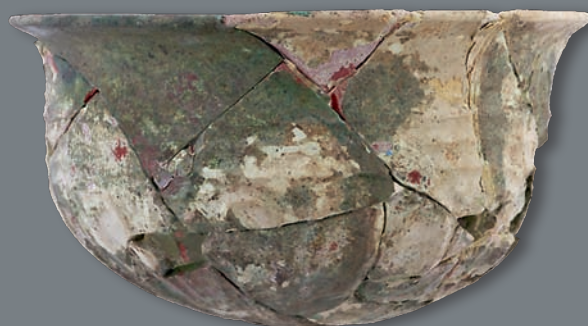
3. MS 3.
Άωτος σκύφος, Καρίτσα (Δίον).
Handleless skyphos, Karitsa (Dion).

4. MS 4.
Άωτος σκύφος, Πύδνα.
Handleless skyphos, Pydna.

5. MS 5.
Άωτος σκύφος, Πύδνα.
Handleless skyphos, Pydna.

6. MS —.
Άωτος σκύφος ερυθρός, Πύδνα.
Handleless skyphos, red, Pydna.

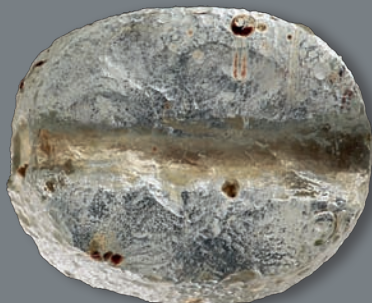
28. MG 7.
Σφραγίδα, Πύδνα.
Seal, Pydna.

29. MG 8.
Σφραγίδα, Πύδνα.
Seal, Pydna.

30. MG 9.
Σφραγίδα, Όλυνθος.
Seal, Olynthus.

31. MG 10.
Σφραγίδα, Όλυνθος.
Seal, Olynthus.

32. MG 11.
Σφραγίδα, Πέλλα.
Seal, Pella.